

Правовий статус банків та фінансово-кредитних установ в Україні

Герасименко Д.М., студентка 2-го курсу, факультету №2 НАВС.

Науковий керівник: доцент кафедри інформаційних технологій, кандидат фізико-математичних наук **Тарасенко В.П.**

За загальним принципом структурної організації банківська система виникає тоді, коли поряд із звичайними банками з'являється незалежний центральний банк, який виконує функції управління цією системою.

Банківська система є дворівневою. Це зумовлено тим, що кожній системі притаманне саморегулювання. У банківській системі дві підсистеми — одна здійснює функції управління — Національний банк України, друга — є об'єктом регулюючого впливу — комерційні банки.

Однорівневій банківській системі притаманні переважно горизонтальні зв'язки між банками, універсалізація їх операцій і функцій.

Дворівнева банківська система характеризується взаємовідносинами між банками як по вертикалі, так і по горизонталі.

Центральний банк відіграє провідну роль у банківській системі, створюючи сприятливі умови для її функціонування.

Головною метою діяльності центрального банку є підтримка цінової стабільності через втілення в життя послідовних заходів монетарної політики.

П'ять концептуальних позицій щодо самостійного статусу центрального банку серед інших органів держави:

1. Програма грошової політики на поточний рік, а також на перспективу розробляється і приймається спеціально створеним колегіальним органом.
2. Усі рішення, які стосуються обсягів кредитної емісії, відсоткової ставки та поточного валютного курсу, приймаються виключно органами банку.
3. Керівництво центрального банку (його голова, колегіальний орган), призначене на новий строк, не може бути достроково увільнено парламентом або Президентом з посад.
4. Від членів керівництва центрального банку вимагається професіоналізм та політична нейтральність.
5. Національний банк не можна примусити і він, власне, не має права давати кредити уряду і купувати цінні державні папери на первинному ринку.

Структура Національного банку України

Особливу роль у реалізації завдань, які покладені на Національний банк Конституцією та законами України, відіграють департаменти, що становлять центральний апарат Національного банку України. У департаментах зосереджено основний професійний персонал, який забезпечує функціонування банківської системи в Україні, який поділяється на службовців та обслуговуючий персонал.

Функції Національного банку України

Функції центрального банку поділяються згідно з Законом України "Про Національний банк України" на:

- а) основні
- б) інші функції

Що стосується центрального банку України, то інші його функції закріплені у Законі "Про Національний банк України" та в інших нормах банківського законодавства України. Зокрема, це такі функції (за названим Законом):

- визначення та проведення грошово-кредитної політики, узгодженої з її основними засадами;
- регулятивна функція
- монопольне здійснення емісії грошей та організація їх обігу;
- реєстраційно-наглядова функція;
- зовнішньоекономічна функція;
- методологічна та методична функція у сферах банківської статистичної інформації та статистики платіжного балансу, розвитку сучасних банківських технологій тощо;

- банківське обслуговування;
- функція кредитора останньої інстанції для комерційних банків
- накопичення та зберігання золотовалютних резервів та валютних цінностей;
- сприяння кадровому забезпеченню банківської системи.

Правовий статус комерційного банку або фінансово-кредитної установи поєднує в собі правовий статус приватної юридичної особи та правовий статус суб'єкта публічного права, який бере участь у грошовому процесі держави. Банк покликаний обслуговувати цей процес, використовуючи дозволені законом фінансові інструменти, розрахунки у готівковій і безготівковій формах грошового обігу.

Статутний фонд є власними коштами банку, що складає матеріальну основу його діяльності. Саме цим визначається обсяг депозитів, які залучаються, що свідчать про реальні кредитні ресурси і в остаточному підсумку — про обсяг активних операцій банку. Закон забороняє банкам спрямовувати до статутних фондів інших підприємств і організацій більше 10 % їх власного статутного фонду.

Правовий статус філій банку

Філія банку — банківська установа, яка не є юридичною особою, діє від імені головного банку на підставі окремого положення, має свій субкореспондентський рахунок або працює на єдиному кореспондентському рахунку з головним банком та здійснює банківські операції, передбачені положенням про філію, за умови наявності і в межах дозволу, наданого їй банком як юридичною особою.

Територіально відокремлені безбалансові відділення

Отже, правовий статус комерційного банку визначається його статутом і характеризується функціями та обсягом повноважень, які він може застосовувати за законом при здійсненні банківської діяльності.

Комерційні банки набувають статусу юридичної особи з часу їх реєстрації в Республіканській книзі реєстрації банків, валютних бірж та інших фінансово-кредитних установ. Однак здійснювати банківські операції вони можуть тільки після одержання відповідних ліцензій Національного банку (ст. 17 Закону України “Про банки і банківську діяльність”).

Ліцензування банківської діяльності

Порядок *ліцензування банківської діяльності* розглядається окремо, оскільки воно здійснюється з метою допущення на ринок банківських послуг України комерційних банків та банківських установ, умови діяльності яких відповідають встановленим Національним банком України обов'язковим вимогам та діяльність яких не загрожує інтересам їх клієнтів.

Ліцензія — це фіксоване у спеціальному дозволі право банку здійснювати обумовлені законом види діяльності. Одержання від Національного банку ліцензії означає набуття банком — юридичною особою спеціальної компетенції, тобто одержання прибутку тільки шляхом здійснення певних операцій.

Філії комерційних банків здійснюють банківські операції у межах повноважень, наданих головним банком, і дозволу територіального управління

Ознаки комерційного банку

Таким чином, розгляд правового статусу банків в Україні свідчить, що правове регулювання кредитних установ має складну організаційно-правову природу, але воно має гарантувати інтереси кредиторів та вкладників банку від втрати коштів, гарантувати платоспроможність банку. Саме тому правовий статус будь-якого банку або фінансово-кредитної установи можна розглядати тільки в системній організації, яку очолює і якою керує від імені держави Національний банк України.